

Pojem „ratifikace“ v literatuře ústavního práva, zejména vzhledem k ratifikaci mezinárodních smluv.

Karel Gerlich a Kurt Fried.

Dvoji je způsob uzavírání smluv ve styku mezinárodním. Jednoduché či bezprostřední a složené či prostředecné. O prvním mluvíme, máme-li na mysli smlouvání, jehož průběh vede hlava státu osobně¹⁾; ale jednati za stát může nejen panovník sám, nýbrž častými jsou i úmluvy mezi ministry věcí zahraničních a jich orgány, ba vyskytují se i případy, kdy k uzavření jednotlivých smluv bývají stanoveny osoby, jež obdrževše zmocnění jednají pak jménem státu²⁾. V tomto posledním případě mluvíme o složeném či prostředecném uzavírání smluv. Prostředecným je proto, poněvadž hlava státu nejedná za stát sama, nýbrž prostřednictvím osoby, již k jednání zmocnila, složeným proto, poněvadž celý smluvní proces se skládá ze tří stadií³⁾:

1. udělení plné moci, obyčejně hlavou státu, již zmocněnc nabyvá charakteru osoby způsobilé k uzavření smlouvy;
2. úmluva mezi zmocněnci obou smlouvajících států³⁾;
3. ratifikace, t. j. schválení smlouvy, uzavřené zástupci, oním orgánem státu, jenž dle ústavy je oprávněn za stát jednati⁴⁾.

O této ratifikaci chceme zde pojednati. Probereme nejprve vývoj ratifikace v praxi a pak způsob, kterým je pojímán pojem ratifikace teorií. Nemíníme tím ovšem podati kritiku tohoto pojmu, jak byl od různých autorů užíván, ani nový snad názor, nýbrž

¹⁾ Bittner, str. 5 a 6. Plný titul této knihy, jakož i násl. viz oddíl III. Prameny a literatura.

²⁾ Kallab, Příručka, str. 114.

³⁾ Nesprávným byl by pro ujednání zmocněnců název „smlouva“; předpokládá tato již svoji platnost, kdežto úmluva zmocněnecká stává se smlouvou teprve ratifikací. Bylo by lépe tedy označiti tuto úmluvu jako „osnovu“, „protokol“, „diplomatický“ nebo „smluvní instrument“ a pod. Bittner n. u. m.

⁴⁾ Kallab, Příručka, str. 116. — K etymologii pojmu ratifikace viz Imanuel Johann Gerhard Scheller: Lateinisches Wörterbuch in etymologischer Ordnung (1826), str. 300: reor, ratus sum = dafür halten, urteilen, meinen; adj. ratus = gültig, unveränderlich, fest; z. B.: ratum habere aliquid = etwas für gültig halten, darein willigen, genehmigen, bekräftigen. Od toho pak ratihabitio, ratificatio = schválení, potvrzení. — Kdysi nazývalo se ratifikací vinnikovo doznání, učiněné napřed při mučení na skřipci a pak znova opěťované. Nyní sluje v mezinárodním právu ratifikací písemné potvrzení státních smluv, uzavřených od plnomocníků smlouvajících států. (Ot. slov. nauč. XXI, 321.)

pouze chceme publikovati příslušnou, hlavně cizí literaturu v uspořádání dle určitých otázek a tím usnadniti bádání v otázce dosud poměrně málo v české literatuře diskutované^{4a)}.

I. Vývoj praxe.

Daleko do doby velké kodifikace Justiniánovy jest se ohlédnouti, chceme-li zjistiti první případ ratifikace v dějinách mezinárodního smlouvání. Je to mírová smlouva mezi císařem Justiniánem a perským králem Kosroem z r. 561 po Kr.⁵⁾ Stěží bylo by lze dokázati starší případ, jenž blížil by se svou vyvinutou formou formám novějším, než případ tento. Vyslancové obou monarchů schází se na hranicích států a smlouvají mírové podmínky. Po jich dohodě přináší se na místo jednání listiny, samými panovníky sepsané, aby bylo potvrzeno to, na čem se vyslancové usnesli. Listina perského krále slibuje, že král potvrdí a při tom setrvá, co jeho zmocněnci byli sepsali a zpečetili. Definitivní smlouva mírová pak sestávala ze 13 článků, z nichž předposlední dovolává se ochrany Boží pro toho, kdo při smlouvě setrvá, pomsty boží pro toho, kdo ji poruší; poslední článek stanoví délku míru a výslovně stanoví: jest přinést listiny, jež dosvědčí, že obě strany schválí a potvrdí to, na čem se vyslancové usnesli a bude-li smlouva přijata, mají listiny býti vyměněny.

Šest století uplynulo od tohoto formálně vytříbeného a zcela ojedinělého případu. Až teprve ke konci 13. stol. prohlašuje Eduard I. anglický, uzavíraje spolek s hrabětem flanderským r. 1296: vše, o čem shora řeč, budiž jeho zmocněnci „jeho přísahou v jeho duši“⁶⁾ odpřisáhnuto a co oni slíbí, to on sám vezme na vědomí a potvrdí, jako by jeho jménem a jím samým bylo učiněno.

Nedlouho potom (r. 1303) prohlašují angličtí zmocněnci ve smlouvě s Francií⁷⁾, že vše to, co oni slíbí, král, jejich pán, potvrdí⁸⁾, „v jeho duši odpřisáhne“ a že sám o tom veřejný list vystaví.

Nejjasněji jest však patrna forma novodobé ratifikace při smlouvě mezi římským králem Jindřichem VII. a Filipem Sličným francouzským z r. 1310⁹⁾. Plné moci obou králů obsahují slib stvrditi to, na čem se jejich vyslancové v mezích plné moci do-

^{4a)} Toto pojednání vzniklo na základě referátů podaných v semináři prof. Weyra, konaném v zimním semestru 1926/27.

⁵⁾ Barbeyrac, II, 195. — Wurm, str. 165, tvrdí, že Barbeyrac nepřesně se vyjadřuje uvádí jiný případ ratifikace z téhož století; smlouva uzavřená v Andlau (587 po Kr.) prý byla ratifikována. Dle Gregora z Toursu však, jež Barbeyrac cituje, nešlo zde o výměnu písemných ratifikací, nýbrž jen o ústní ujištění jednoho z kontrahentů za přítomnosti vyslanců smluvníka druhého: „soud boží stihniž jej, překročí-li obsah smlouvy“.

⁶⁾ Par nostre serment fait en nostre alme.

⁷⁾ Případ Eduardův z 1296 a případ z 1303, viz u Leibnitze, 38 a 43.

⁸⁾ Ratiffier, agréer et approuver.

⁹⁾ Leibnitz, n. u. m. 59—66.

hodnou a odpřísáhnou. Ratifikační listina římská pak stvrzuje¹⁰⁾ smlouvu a římský král slibuje, že to ještě zvlášť ve své duši odpřísáhne.

Konečně v míru mezi Francií a Španělskem v Nimvegách (17. září 1678) mělo býti po výměně ratifikací přísaháno na kříž a evangelium¹¹⁾.

A o 100 let později (28. května 1777) odpřísáhnuta ve jménu obou kontrahentů a po výměně ratifikací smlouva mezi Švýcarskem a Francií; stanovil tak jeden článek této smlouvy¹¹⁾. Je to ale již poslední případ, kdy juridický moment ratifikace je kalen náboženskými ceremoniemi. Od počátku totiž vystupuje vedle světského potvrzení i náboženské utvrzení smlouvy, obojí na sobě zcela nezávisle. Během doby však zjednala si ratifikace uplatnění všeobecné, zatím co moment náboženský pominul úplně.

Podobně i v zemích českých užívání při uzavírání smluv poslové a plnomocníci, jimž udělována plná moc, slibující ratifikaci toho, co poslové vyjednají, někdy třeba i pod zástavou všech statků¹²⁾. Tak Jindřich Korutanský dává v r. 1310 Petrovi, arcib. mohučskému a Bertholdovi z Henneberka: „plenum generalem et liberam potestatem tractandi ac terminandi nostro nomine et pro nobis cum nobiles, civibus et incolis regni Bohemiae, ac omnia et singula faciendi, quae facere possemus, si personaliter adessemus, etiam si mandatum exigant speciale, promittentes tenore praesentium, nos ratum et gratum habere et inviolabiliter observare, quicquid perdictos . . . tractatum, promissum, terminatum exstiterit sive factum. — Král francouzský Karel zřizuje 1390 procuratores generales et mucios speciales, aby uzavřeli spolek s králem českým Václavem. Mají moc přísahati na duši krále a uzavřít vše to, co by vyžadovalo i mandát speciální. Král slibuje ratifikaci pod zástavou všech svých statků. — Mocný list Ladislava, daný Jiřímu Poděbradskému r. 1456 k urovnání neshod s vévodou saským Friedrichem: „promittimus verbo nostro regio ratum et gratum habituros omne, totum et quicquid ab eo vel procuratoribus ab ipso institutis vel substitutis in praemissis, quolibet eorum et circa ea fuerit quomodolibet actum.“ — Mocný list Maxmiliána, jako arciv. rakouského z r. 1511 pro šest radů, aby sjednali mezi ním a Vladislavem, korunou českou a Rakousy nad a pod Enží a jich poddanými „ain ewig Erbainigung“, „damit destemer frid, rue, ainigkait und gute nachferschaft gehalten werde“. Co radové neb větší díl jich k prospěchu jeho země sjednají, bude jim, jeho dědicí a poddanými pevně a stále zachováno¹³⁾.

Účel zavedení ratifikace jest tedy patrný z jejího historického původu. Zmocnitel nezesiluje snad ratifikací svůj dřívější slib, nýbrž plní jí v plné moci udělený slib jednání zmocněncovo po-

¹⁰⁾ Ratum, gratum et firmum habere.

¹¹⁾ Wurm, str. 167.

¹²⁾ Stieber, str. 49 a násl.

¹³⁾ Stieber., str. 50.

tvrditi, druhému kontrahentu nevzniká udělenou ratifikací intensivně silnější jistota pro nabytí určitých práv, nýbrž ratifikací mění se dřívější všeobecná přípověď, v plné moci daná, v speciální přípověď obsah smlouvy dodržeti¹⁴⁾. V tomto smyslu stala se také výměna ratifikačních listin pravidelnou zvyklostí.

II. Teorie o ratifikaci.

Tyto jednotlivé praktické případy nezůstaly vědě nikterak lhostejnými a již záhy chopila se instituce ratifikace teorie a utvořila z ní právní problém.

Tři jsou směry, jimiž jest vykládán pojem ratifikace juristicky.

1. Tak zv. teorie mandátní. Kanonisté a postglossátoři, operující pojmy soukromého práva, a zakladatelé práva mezinárodního¹⁵⁾ pohlíželi na zmocněnce jako na mandatáře panovníkova, který, vyzbrojiv zmocněnce plnou mocí, jest přímo jeho jednáním zavázán; z této přímé závaznosti ale plyne, že ratifikace je aktem zcela bezvýznamným, zbytečným a že jest jen potud nutnou, pokud je výslovně vyhrazena. Plná moc stavěna na roveň plné moci práva civilního; to, co zmocněnec, nepřekročiv plné moci mu udělené, vyjednal, bylo platné a zavazující; ratifikace nebyla aktem, zakládajícím nové povinnosti, nebyla aktem, jak my říkáme konstitutivním, nýbrž pouze deklaratorním, t. j. naznačovala jen, že zmocněnec nepřekročil dovolené meze a slavnostní formou znovu slibovala již existující závazky plniti¹⁶⁾. K perfekci smlouvy není tedy požadována ratifikace, nýbrž smlouva je uzavřena již jednáním zmocněncovým. Tak Albericus Gentilis¹⁷⁾ označuje ratifikaci za prostředek, jenž kalí jasný smysl plné moci. Hugo Grotius¹⁸⁾ staví zmocniteli na roveň civilně-právního mandanta¹⁹⁾.

Ovšem zástupcové teorie mandátní neuvědomili si nikterak rozdíl v poměrech práva soukromého a práva mezinárodního jako práva veřejného. Zcela účelnou je soukromoprávní norma, že mandant je zavázán protikontrahentovi i tehdy, překročil-li mandatář tajná omezení veřejného mandátu. V právu mezinárodním jsou však zcela jiné zájmy; „ne sice zmocnitelovy-panovníkovy, jeť on sám zmocněncem kolektiva (národa, státu)²⁰⁾; i nejabsolutističtější panovník musí si uvědomiti, že nelze zájmy státu vydati libovůli zmocněncově. Nelze mysliti, aby stát trpěl pro volbu zmocněnce, jenž své postavení zneužil. Zdá se býti směšným ospravedli-

¹⁴⁾ Wurm, str. 167 a 168.

¹⁵⁾ Albericus Gentilis, Hugo Grotius, Samuel Pufendorf.

¹⁶⁾ Seligmann, str. 25.

¹⁷⁾ III, 14; rodem z Itálie, ale protestant a uprchlík, posléze profesor na universitě v Oxfordě.

¹⁸⁾ Liber II, cap. XI, § 12.

¹⁹⁾ „Sed per hominem alterum obligamur, si constet de voluntate nostra qua illum elegerimus, ut instrumentum nostrum ad hoc speciatim aut sub generali notione . . .“

²⁰⁾ Wurm, str. 173.

niti tuto analogii právem zmocnitelovým hojiti se pro utrpěnou škodu na zmocněnci²¹⁾. „Wenn ein Despot“, praví dále Wurm, „Andern zum abscheulichen Exempel, ihm Nase und Ohren abschneiden ließe, so würde das ein sehr geringer Trost dafür sein, daß durch seine Unterschrift der Staat gebunden wäre.“

Kdežto dále subjekty soukromého práva jsou mandant a mandatář, jsou subjekty práva mezinárodního státy samy, panovník jest pak nejvyšším orgánem státu, t. j. orgánem onoho subjektu a jako takový nemá stejná oprávnění jako mandant, nýbrž jen oprávnění panovníka vůči zmocněnci²²⁾.

I plná moc na polích obojího práva má jiný význam. V právu soukromém je to jednotný volní akt, v právu mezinárodním je to více navzájem se modifikujících prohlášení²³⁾.

2. Druhý směr pokládá ratifikaci za podmínku platnosti smlouvy, aniž by blíže určoval, zda sama ratifikace či jednání zmocněncovo či obojí společně tvoří uzávěr smlouvy. Teorie tato kolísá; jestliže totiž příkladně Heffter²⁴⁾, jeden ze zástupců její, považuje ratifikaci „als Erklärung der Bündigkeit des bereits geschlossenen Vertrages“, tedy již uzavřené smlouvy, je zřejmo, že zmocněnec má možnost zavazovati zmocnitele stejně jako mandatář mandanta. Nezůstala tedy tato teorie vzdálena poklesků teorie mandátní, i dá se vůči oné uvésti vše to, co uvedeno vůči této.

3. Tak zv. teorie Wurm-Wildmanova²⁵⁾ vidí v ratifikaci *essentiale negotii*; ratifikace tvoří rozhodný moment mezinárodního smlouvání.

a) Jedni z přívrženců této teorie vyvozují nutnost ratifikace z nezczitelnosti státní suverenity. Tak praví Amari²⁶⁾: „Il conchiudere trattati è una funzione sovrana, la più interessante forse e se quella è dalla costituzione attributa al principe, egli non puo ad altri transferirla, come il magistrato che non puo investire un altro di diritto di giudicare, che la legge a lui solo accorda.“ — Jellinek²⁷⁾: „Právo ratifikovati jest logický důsledek pojmu suverenity; k podstatným znakům suverenity náleží i její nezczitelnost. Suverenita nemůže býti jejím legitimním nositelem přenesena na jiného. Právo uzavírati mezinárodní smlouvy jest tedy integrující součástí suverenity... a nemůže býti přeneseno na jiného, stejně jako nelze přenéstí právo vypovídati válku nebo právo k sankci zákonů“... A dále: „Vůli zmocněncovu může přijati suverén za svou; teprve však, když zvěděl obsah zmocněncovy úmluvy, osvědčuje ratifikací obsah shodný s plnou mocí mu dříve vydanou...; když ratifikace nebyla výslovně provedena, je třeba

²¹⁾ Wurm, str. 174.

²²⁾ Wegmann, str. 8.

²³⁾ Wegmann, str. 8.

²⁴⁾ Str. 189, § 87.

²⁵⁾ Wurm, str. 168—171, Wildmann, I, § 172.

²⁶⁾ Str. 758.

²⁷⁾ Die rechtliche Natur, str. 53—54.

míti za to, že byla udělena, třebaš mlčky, poněvadž vyplývá logickou nutností z pojmu suverenity . . . před udělenou ratifikací neexistuje smlouva, nýbrž pouhá sponse . . .“ — Bittner²⁸⁾ dokonce tvrdí, že úmluvu zmocněncovu nepokládá ani za sponsi nebo ofertu, nýbrž jen za „dispositivní listinu o skončeném vyjednávání, jíž zmocněnci osvědčují právní jednání, vznik osnovy, k níž byli zplnomocněni“.

Proti tomuto směru bylo však tvrzeno, že se nejedná o přenos či zcizení práva uzavíratí smlouvy hlavou státu, t. j. o přenos či zcizení substance, nýbrž o přenos výkonu tohoto práva²⁹⁾, o přenos quoad exercitium. Není to cesse, jež převádí substanci subjektivního práva a může proto býti vykonána pouze jednou, nýbrž delegace, propůjčující jednorázově pouhý výkon práva a může proto býti udělena několikrát a i libovolně. Na této delegaci spočívá plná moc, udělená zmocněnci: nepřenášit se jí část přenositelovy způsobilosti k jednání, nýbrž právní možnost (das rechtliche Können) právo jeho vykonati. Hlava státu nevzdává se svého práva uzavíratí smlouvu, nýbrž uvádí zmocněnce do stavu, jenž umožňuje tomuto stát representovati a to tak, že hlava státu neomezuje tím nikterak ani své zástupčí oprávnění ani jeho výkon³⁰⁾.

b) Druzí zase spařují důvod nutnosti ratifikace ve zvykovém právu, jež mezinárodní styk vytvořil v ten smysl, že ratifikace platí za vyhrazenou, aniž by o tom činěna zmínka v plné moci nebo instrukci a že před udělením ratifikace není smlouva závaznou³¹⁾.

Zmocněnec je pouhým nástrojem panovníkovým, jenž sám zůstává kontrahentem; proto jest vše před ratifikací osnovou, ofertou, jejíž schválení a potvrzení a zároveň i akceptaci obsahuje v sobě akt ratifikace: jednání zmocněncovo ratifikací stává se smluvní vůlí kontrahentovou-panovníkovou. Ratifikací všech kontrahentů vzniká souhlas všech smluvních vůlí — smlouva je uzavřena. Ratifikace znamená zavazující projev vůle vůči druhému kontrahentu; výměna ratifikací pak mezinárodní uzávěr smlouvy³²⁾.

Teorii Wurm-Wildmannově nelze upřítí přesvědčivosti. Má-li vzniknouti platná smlouva, jest ji třeba ratifikovati, což tvoří podstatnou součást celého mezinárodního kontrahování. Ratifikací kontroluje a potvrzuje hlava státu, zda zmocněnec nepřekročil meze plné moci dané mu ke zmocněneckým úmluvám a zda obsah smlouvy hověí zájmům státním, resp. zda se jim nepřičí. Zde jest možna však námitka, že by této kontroly a tudíž i ratifikace nebylo třeba v tom případě, kdyby hlava státu sama vedla vyjednávání až do definitivního uzavření smlouvy. Tu jest podotknouti,

²⁸⁾ Str. 261.

²⁹⁾ Prestele, str. 5 a násl.

³⁰⁾ Seligmann, str. 27 a násl.

³¹⁾ Seligmann, str. 30.

³²⁾ Wegmann, str. 10—11.

že se tak stává ve velmi řídkých případech³³), anebo se tak nestává vůbec. Předně zřídka kdy má panovník možnost osobně zúčastniti se vyjednávání a používá proto k těmto diplomatickým jednáním důvěryhodné osoby, jež zasvěcuje sice do svých ideí, ovšem ale ne do té míry, že by byl výsledkem jich jednání vázán. Důležitost státních zájmů přinesla pak dále během doby s sebou, že zmocněnec jeví se býti pouhým nástrojem zmocnitelovým; panovník zůstává sám kontrahentem³⁴). Tu pak není úmluva zmocněnců ničím jiným než právě úmluvou, jež potřebuje k platné smlouvě ratifikace; a jen hlava státu může „ratificare“, „ratum facere“, aby tím to, co ratifikovala, nabylo platnosti. Plná moc a zmocněnecká úmluva jsou pouhými stadiemi přípravými, ratifikací jest jednání ukončeno, smlouva stává se platnou, perfektní. Podpis zmocněnců neprodují ještě smlouvu; jím jest vykonáno zmocněnci pouze to, k čemu je panovník-zmocnitel v plné moci, jim k tomu účelu dané, zmocnil³⁵). Právní účinky smlouvy spočívají na projevu vůle hlavy státu nebo orgánů oprávněných k mezinárodnímu smlouvání. Úmluva zmocněnecká má jen potud právní význam, pokud jest jí v projevu vůle hlavy státu přisouzen.

*

Srovnáme-li právě uvedené teorie o ratifikaci, seznáme, že se navzájem od sebe liší právě jen v nazírání na jednotlivé otázky, pokud souvisí s ratifikací a jež lze shrnouti pod tři otázky hlavní: od kdy platí smlouva? Má stát právo odmítnouti ratifikaci podepsané smlouvy? A konečně: jaký vliv má omezení hlavy státu ústavními předpisy? Podle těchto otázek také seřadíme níže ukázky literatury, pokud se zabývá ratifikací, předeslavše různé definice ratifikace.

Co je to ratifikace?

Michon rozlišuje při uzavírání smluv mezistátních dvě fáze: *négociation* a *ratification*. Prvé jest sjednávání, vyjednávání, jež spočívá v průpravě a ujednání souhlasných podmínek. Tuto část obstarávají obyčejně plnomocníci hlavy státu, kteří pak také podepíší text smlouvy, na němž se shodli. Smlouva však není dosud perfektní, jest jí ještě třeba ratifikace. Odpověď na otázku, co jest to vlastně ona ratifikace, rozděluje Michon ve dvě části. Formálně jest to potvrzení hlavy státu o závazcích učiněných plnomocníky. Ve své podstatě však není pouhou formalitou, nýbrž jest to nezbytná náležitost platnosti (*un élément indispensable de validité*), opravdová podmínka existence (*condition d'existence*) smlouvy³⁶).

³³) Příkladně mír z r. 1859 ve Villafranca, uzavřený ústně mezi císařem francouzským a rakouským.

³⁴) Wegmann, str. 10.

³⁵) Bittner, str. 233.

³⁶) Michon, str. 2 a násl.

Wurm³⁷⁾ praví: „Zmocnitel ratifikaci nezesiluje... nýbrž plní v plné moci udělený slib, jednání zmocněncovo schváliti (zu genehmigen)⁴⁾, a dále³⁸⁾: „dodatečné ratifikace (Genehmigung) vyžaduje taková smlouva jen tehdy, byla-li v plné moci... vyhrazena.“

Vattel odděluje udělení plné moci od ratifikace, kterou míní vzájemný souhlas smlouvajících států, řádně prohlášený³⁹⁾.

Laband⁴⁰⁾: „...význam její (t. j. ratifikační listiny) spočívá zvláště v tom, že konstatuje vznik zavazující smlouvy... a dává najevo (zu bekunden), že oba kontrahenti se definitivně navzájem zavázali.“

Weyr⁴¹⁾: Ústavní listina praví, že prezident republiky „sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy.“ Poměr obou pojmů (sjednávání a ratifikování) není dosti jasný. Neboť „sjednávati“ smlouvu znamená patrně tolik jako uzavíratí ji a „ratifikací“ rozumí se tolik jako „schválení“.

Wegmann⁴²⁾: ... Ministerské stipulace znamenají pouhou ofertou, kterou zmocněnec jménem svého pána-zmocnitele panovníkovi druhého státu nabízí, aniž by sám byl vázán touto ofertou, jež vyžaduje teprve schválení (Genehmigung) zmocnitelovo...

Heffter⁴³⁾ praví: „Ratifikace je ověření (Beglaubigung), že zmocněnec hranice svého příkazu nepřekročil...“

Geffken⁴⁴⁾: Suverén má míti možnost po uzavření zmocněnecké úmluvy zkoumati, zda účel smlouvy, jež má býti uzavřena, jest dosažen a „bekundet dies mit der Ratifikation“, t. j. dává najevo, že účel byl dosažen čili schvaluje jednání zmocněncovo pro dosažený účel.

Klüber⁴⁵⁾: „dodatečné schválení (Genehmigung) vyžaduje taková smlouva jen tehdy, byla-li v plné moci nebo smlouvě vyhrazena.“

Neumann⁴⁶⁾ souhlasně s Wurmem praví: „Sie (ratifikace) ist eine Bestätigung (potvrzení), nicht eine Bekräftigung oder Befestigung desselben,“ totiž smlouvy.

Jellinek⁴⁷⁾: „Ratifikace je tedy akt, jímž stát uzavírá smlouvu...“

Populární výklad ratifikace podávají Vochoč⁴⁸⁾: „Mírové smlouvy, ... nenabýly působnosti hned toho dne, kdy byly pode-

³⁷⁾ Str. 167.

³⁸⁾ Str. 169.

³⁹⁾ Vattel, liv. II, chap. XII, § 157, který citován níže v jiné souvislosti. Srovnej proto poznámku čís. 58.

⁴⁰⁾ Str. 623.

⁴¹⁾ Soustava, str. 248.

⁴²⁾ Str. 10.

⁴³⁾ Str. 189, § 87.

⁴⁴⁾ V poznámkách k Heffterovi, str. 191.

⁴⁵⁾ § 142.

⁴⁶⁾ Str. 66.

⁴⁷⁾ Die rechtliche Natur, str. 55.

⁴⁸⁾ Str. 38.

psány, ale jak tomu bývá vždy u mezinárodních smluv, bylo nejprve zapotřebí, aby byly ještě zvláště potvrzeny příslušným ústavním činitelem státu, pro něž mají platiti. Na základě takovýcho aktů — ratifikací — nabyly působnosti . . .“ a Chour⁴⁹⁾: „. . . mezinárodní smlouvy ujednávají se buď jen mezi dvěma státy nebo mezi celou skupinou států. K platnosti je třeba výslovného schválení náčelníka státu, tak zvané ratifikace. Stačí-li schválení náčelníka státu, či třeba-li schválení parlamentu, sluší posouditi podle ústavy toho kterého státu.“

Lawrence⁵⁰⁾ definuje ratifikaci zcela stručně takto: Ratifikace jest formální obřad, kterýmž se vyměňuje slavnostní potvrzení smlouvy po nějaké době, když byla podepsána.

Počátek platnosti smlouvy.

Dva okamžiky bývají kladeny za mez pro počátek platnosti mezinárodních smluv: podepsání smlouvy zmocněnci a ratifikace, resp. výměna ratifikačních listin.

Pokud prvního se týče, tedy je přirozeno, že shora uvedení zastánci čisté teorie mandátní⁵¹⁾ považovali smlouvu za uzavřenou od okamžiku jejího podepsání zmocněnci státu — mandatáři. Než i řada jiných spisovatelů se přikloňuje k tomuto názoru.

Tak Bluntschli, který první se pokusil sestaviti zákoník mezinárodního práva, stanovil v § 421 počátek platnosti od doby podepsání smlouvy zmocněnci, není-li výslovně stanoveno nic jiného⁵²⁾.

Naproti tomu stojí ovšem názor opačný, tvrdící, že smlouva vstupuje zpravidla v platnost, není-li jinak stanoveno, teprve ratifikací všemi zúčastněnými státy. Tak zejména Michon (n. u. m.), jenž tvrdí, že ratifikace je nezbytnou součástí smlouvy, otázku platnosti vůbec neřeší, nýbrž jako samozřejmé předpokládá, že smlouva se stává platnou tenkrát, jakmile jsou splněny všechny pro její existenci předepsané náležitosti, tedy i ratifikace.

Laband⁵³⁾ praví: „Státní smlouva stává se perfektní v momentu podepsání smluvní listiny oběma kontrahenty, nebo předává-li jeden druhému smluvní listinu, výměnou této.“

Podobného náhledu jest i Despagnet⁵⁴⁾, jenž tvrdí, že právnicky není ratifikace suspensivní výminkou, jež má moc zpět působící a jež pak činí smlouvu platnou ode dne jejího podepsání

⁴⁹⁾ Str. 18.

⁵⁰⁾ The principles, part. II, chap. V, section 132, str. 324.

⁵¹⁾ Grotius, Pufendorf.

⁵²⁾ Bluntschli, Rechtsbuch, § 421. Wird die vorbehaltenen Ratifikation erteilt, so wird, abgesehen von andern Verabredungen, die Gültigkeit des Vertrags auf den Zeitpunkt der vorherigen Unterzeichnung des Schlussprotokolls durch die Gesandten oder Agenten der kontrahierenden Staaten zurückgeführt.

⁵³⁾ Str. 623.

⁵⁴⁾ Na straně 473.

plnomocníky, nýbrž jest podstatnou součástí smlouvy a její uskutečnění jest nezbytné pro úplnost smlouvy.

Proti tomu Rivier⁵⁵⁾ připouští, že podpisem plnomocníků smlouva jest učiněna a nadále perfektní, a pouze praví, že až do ratifikace není než smlouvou podmíněnou.

Martens hájí stanovisko, že smlouva vstupuje v zpětnou platnost ode dne podpisu (rozumí se plnomocníky), jakmile byly vyměněny ratifikační listiny, není-li stanoven opak⁵⁶⁾.

Vattel označuje plnou moc zmocněnce jakožto *procuratio cum libera*. Proto není jednání účinným před ratifikací, jest to však výhodnější než neomezená plná moc⁵⁷⁾. A dále uznává smlouvu za platnou, jakmile byly splněny všechny náležitosti pro ni předepsané. Odděluje tu udělení plné moci od ratifikace, kterou míní souhlas řádně prohlášený⁵⁸⁾.

Naopak zase Klüber⁵⁹⁾ praví, že vyjma případu zvláštních ujednání jest míti za to, že smlouva nabývá platnosti od okamžiku podpisu, nikoliv od ratifikace.

Oppenheim⁶⁰⁾: „... ratifikace byla již dříve diplomatickým zvykem — podmínkou platnosti smlouvy a i nyní platí zpravidla mlčky za vyhrazenu“.

Geffken⁶¹⁾ zdůrazňuje rozdíl mezi uzávěrem a ratifikací smlouvy, „während derselbe (Vertrag) regelmässig erst durch den Austausch der Ratifikationen perfekt wird, also abgeschlossen ist“.

Neumann⁶²⁾: „Plná platnost a účinnost smlouvy nastává ratifikací suverenovou ...“, dále: ... „usus ratifikace se tak vžil, že její nutnost považuje se za samozřejmou ...“

Wurm⁶³⁾ zdůrazňuje proti Heffterovu tvrzení, že ratifikace působí nazpět, že „smlouvy, jež uzavřela Francie s jinými mocnostmi, označují většinou výměnu ratifikací za východisko platnosti smlouveného obsahu“.

Bittner⁶⁴⁾ stavě se proti bezpodmínečné ratifikaci praví:

⁵⁵⁾ Sv. II, str. 71 a násl.

⁵⁶⁾ Martens, Précis, liv. II, cap. II, § 48. Odkazuje při tom na své Essai concernant les armateurs, les prises et les reprises § 41, note c; § 61, note y. Dovolává se pak některých mírových smluv (Paix de Bâle, de 1795, entre la France et la Pruse, art. 12, entre la France et l'Espagne, art. 17) a jiných smluv uzavřených republikou francouzskou.

⁵⁷⁾ Vattel, liv. II, chap. XII, § 157, str. 307: ... Tout ce qu' a conclu le Ministre demeurant donc sans force, jusqu' a la ratification du Prince, il y a moins de danger à lui donner un Pleinpouvoir.

⁵⁸⁾ Týž, liv. II, chap. XII, § 157, str. 371: Un Traité est valide, s'il n'y a point de vice dans la manière en laquelle il a été conclu: Et pour cela, on ne peut exiger autre chose qu' un Pouvoir suffisant dans les Parties contractantes, et leur Consentement mutuel, suffisamment déclaré.

⁵⁹⁾ V § 142.

⁶⁰⁾ Heinrich Bernhard O., System, str. 181.

⁶¹⁾ V poznámkách k Heffterovu: Europäisches Völkerrecht, str. 190.

⁶²⁾ Str. 65, 66.

⁶³⁾ Str. 171.

⁶⁴⁾ Str. 134.

„Denn wäre es denn so (totiž bezpodmínečná ratifikace), so wäre eigentlich die Ratifikation gänzlich überflüssig. Das Vertragsgeschäft wäre mit der Unterzeichnung der Unterhändlerurkunde beendet“ . . . a dále . . . „wurde es tatsächlich die Ratifikation überflüssig machen, so hätte man doch diese rechtlich bedeutungslose Beurkundung nicht durch mindestens sechs Jahrhunderte mittgeschleppt“.

Seligmann⁶⁵⁾: „Erst in der Ratifikation liegt der Abschluss des Staatsvertrages.“

Lawrence⁶⁶⁾ soudí, že žádná smlouva není bez ratifikace závaznou, pokud není opačné úmluvy. Plnomocníkům dané plné moci musí se chápati tak, že udílejí právo uzavíratí smlouvy, podrobené posledním rozhodnutí vlád, které zastupují. Někdy však bývá umluveno, že jisté předběžné závazky ve smlouvě nabývají platnosti ihned, bez vyčkávání výměny ratifikací, jak tomu tak bylo s londýnskou smlouvou z r. 1840 pro urovnání egyptské otázky. V připojeném protokolu bylo vymíněno, že předběžná opatření, zmíněná v čl. II., se provedou ihned⁶⁷⁾. Avšak, když je smlouva ratifikována, datuje se její zákonitá platnost od okamžiku podpisu, leč by, jak to bylo v pařížské smlouvě z r. 1856, bylo ujednáno, že vstoupí v platnost od okamžiku ratifikace⁶⁸⁾.

Výjimku z tohoto pravidla tvoří smlouvy postupní. Neboť jest nepochybným, že začínají účinkovati od doby skutečného odevzdání postoupeného území⁶⁹⁾.

Berner⁷⁰⁾ praví, že „zmocněnec (sponsor) přejímá povinnost přiměti svého zmocnitele, pokud možno, k ratifikaci jím učiněného slibu, neboť jen za tohoto předpokladu může sponse býti míněna upřímně“. Neměla by tedy patrně pouhá sponse bez ratifikace žádné platnosti.

L. Oppenheim označuje ratifikaci jako výraz pro konečné potvrzení, jehož se dostává od stran mezinárodní smlouvě, uzavřené jejich zástupci. Ačkoliv smlouva je uzavřena podpisem zástupců, závaznost její jest však suspendována až do ratifikace. Než tato, ačkoliv je v zásadě nezbytná, není vždy věcí podstatnou, neboť máme řadu smluv uzavíraných i bez ratifikace (výměnou not státních funkcionářů) a ihned prováděných. Účinek ratifikace smluvními stranami jest, že činí smlouvu závaznou. Nemá však zpravidla moci zpět působící. O sporech o počátku platnosti smlouvy ostatně Oppenheim poznamenává, že praktického významu nemají, neboť otázka tato bývá řešena výslovně v každé smlouvě samostatně dle okolností konkrétního případu⁷¹⁾.

⁶⁵⁾ Str. 34.

⁶⁶⁾ Principles, part. II, chap. V, section 132, str. 324.

⁶⁷⁾ Holland, European Concert in the Eastern Question, pp. 90—97.

⁶⁸⁾ Op. cit. str. 244.

⁶⁹⁾ Twiss, vol. I, § 251.

⁷⁰⁾ Str. 632.

⁷¹⁾ § 518 na str. 600, Lassa Fr. L. Oppenheim: Mezin. právo.

Právo státu odmítnouti ratifikaci podepsané smlouvy.

Otázka tato jest tak stará, jak ratifikace sama, její řešení se však během doby velmi měnilo. Souvisí se způsobem uzavírání smluv vůbec.

Ve středověku až do 12. stol. byly státní smlouvy sjednávány ústně přímo hlavami států a teprve ex post byla slavnostně o nich sepsána listina, již přítomní panovníci podepsali. Z této původní středověké formy vyvinul se způsob sjednání státních smluv ve společné listině, jejímž sepsáním, případně zpečetěním či podepsáním smluvní jednání mezi stranami nabývá platnosti. Tento způsob všeobecně obvyklý až do 17. stol. vymizel v 19. stol. téměř úplně a byl již od počátku 12. stol. zatlačován novým způsobem zlistinění smluvního jednání. Vyvinul se totiž zvyk vystavovati o smluvním jednání mezistátním každou stranou listinu zvlášť a výměnou sobě odpovídajících listin učiniti smlouvy perfektní⁷²⁾.

V tomto způsobu vidíme již jakýsi základ, ovšem neuvědomělý, k ratifikaci, či lépe řečeno k její formě, t. j. výměnu listin. Než ratifikace zde dosud nebylo, ježto jí ani nebylo třeba, poněvadž dle obou shora zmíněných způsobů uzavíraly mezistátní smlouvy hlavy států mezi sebou samy osobně. Jakmile však odpadla tato skutečnost a panovníci vysílají k jednání své zplnomocněné vyjednavče, bylo nutno věc upravit jinak. Tito vyjednavči činili si při vyjednávání poznámky⁷³⁾ pro referáty svým panovníkům, kteří učiněná ujednání schválili, a těchto poznámek bývalo užíváno jako průvodního prostředku o ujednání⁷³⁾. A zde právě, co se týče schválení učiněných ujednání panovníkem, byla po prvé nadhozena otázka o ratifikaci, tak totiž, že bylo předmětem četných úvah, může-li panovník svobodně schválení ujednání odepřít, či je-li v určitých případech k tomu nucen.

Z nejstarších spisovatelů Grotius a Pufendorf⁷⁴⁾ se shodují v názoru, že jest zde užití analogicky pravidel práva soukromého o mandátu a proto uznávají, že souverain jest vázán ujednáním svého vyslance, jestliže tento jednal v mezích známé své plné moci, i když při tom překročil tajně instrukce⁷⁵⁾.

Tuto nauku poněkud obměňuje Bynkershoek⁷⁶⁾ tak, že aplikuje sice také pravidla o mandátu, avšak připojuje, že dle zvyklostí o ratifikaci sjednané smlouvy nejsou pokládány za definitivní před ratifikací, avšak jestliže vyslanec jednal v mezích plné moci, loyální panovník jest povinen smlouvu ratifikovati.

Téhož názoru jest i Vattel, jenž praví, že suverén, chce-li

⁷²⁾ Opočenský v Zahraniční politice III (V) 1924, str. 810 a násl.

⁷³⁾ Opočenský n. u. m. str. 815.

⁷⁴⁾ Grotius, lib. II, cap. XI, § 13, Pufendorf, kniha III, hlava IX, str. 467.

⁷⁵⁾ Michon, introd. I, str. 3 a 4.

⁷⁶⁾ Quaest. cap. VII.

se ctí odmítnouti ratifikaci, musí v jednotlivých ustanoveních shledati, že jeho ministr se odchýlil od svých instrukcí⁷⁷⁾.

Wicquefort⁷⁸⁾ pak odsuzuje chování oněch knížat, která odepřela ratifikovati jednání svých ministrů proto, že přestoupili své tajné instrukce. Práví, že předpisy římského práva nemohou býti pokládány za neomylné vůdce v tomto případě, ježto se od těch dob velmi změnila mezinárodní zvyklosti⁷⁹⁾.

Martens uvádí nutnost ratifikace tak, že se jí mají panovníci vyhnouti následkům nepozornosti a nespolehlivosti jednatelů. Tento motiv, pro který se této zvyklosti, t. j. ratifikace mezistátních smluv, již od nepaměti užívá, dostatečně naznačuje, že když jedna strana patřičně nabízí ratifikaci, druhá nemůže odepřítí své, leda že by mandatář vykročil z mezí daných instrukcí⁸⁰⁾.

Michon⁸¹⁾ řeší otázku, má-li stát právo odmítnouti ratifikaci, takto: „... až do ratifikace smlouva nejen není účinnou (platnou)⁸²⁾, ale podpis plnomocníků ani nezavazuje definitivně mocnost, kterou zastupuje; ratifikace může tedy býti svobodně odmítnuta každou z obou zastoupených stran.“

Wheaton⁸³⁾ souhlasí se shora uvedenými názory, že na případ ratifikace lze aplikovati teorii o mandátu, avšak její užití omezuje do té míry, že uznává případy, kdy ratifikace může býti odepřena (nemožnost plnění, omyl a *clausula rebus sic stantibus*).

Heffter⁸⁴⁾ tvrdí, že ratifikace nemůže býti odepřena, odpovídá-li smlouva plné moci, donutiti však hlavu státu k ratifikaci nelze, i když jí jeden z kontrahentů již udělil. „Die grundlose Verweigerung ist nur eine Inkorrektheit, welche das Vertrauen des anderen Teiles verletzt und eine Mißstimmung desselben rechtfertigt, sowie unter Umständen eine Entschädigungsforderung für die im Vertrauen auf den Umfang der Vollmacht getroffenen Maßregeln und für den gemachten vergeblichen Aufwand...“

Fiore dovolává se zdvořilosti a vyslovuje se tedy pro čestný závazek panovníka ratifikovati podepsanou smlouvu, jak asi to formuloval Bluntschli⁸⁵⁾. Fiore praví: „... dle našeho mínění jest moc uzavírati závazné mezinár. smlouvy aktem suverenity, který jest způsobilá vykonávati jen osoba takovouto suve-

⁷⁷⁾ Vattel, liv. II, chap. XII, § 156 na str. 371: ... Mais pour refuser avec honneur de ratifier ce qui a été conclu en vertu d'un Pleinpouvoir, il faut que le Souverain en ait de fortes et solides raisons, et qu' il fasse voir en particulier, que son Ministre s'est écarté de ses Instructions.

⁷⁸⁾ Liv. II, § 15.

⁷⁹⁾ Bynkershoek, Quaest. lib. II, cap. VII, míní, že Wicquefort v této věci důsledným není, když na jiném místě připustil nutnost ratifikací dáti platnost jednání ministra v jeho zplnomocnění. Nestrannému pozorovateli je však zřejmo, že jich názor jest shodný a že zde jde jen o nepochopení.

⁸⁰⁾ Martens, Précis, liv. II, chap. II, § 48.

⁸¹⁾ Na str. 3.

⁸²⁾ exécutoire.

⁸³⁾ Str. 363, part. III, chap. II.

⁸⁴⁾ § 87, str. 189.

⁸⁵⁾ Srovnej níže; též pozn. č. 89.

renitou nadaná. Ministr není takovou osobou, jest pouze vyjednavatelem. Nicméně, dle zákonů diplomatické zdvořilosti a cti, mělo býti připuštěno, aby suverén mohl odmítnouti ratifikaci smlouvy, podepsané zplnomocněným vyslancem, jediné pro vážné veřejné příčiny⁸⁶⁾.

Pevnější podklad řešení dané otázky dal svým úsudkem Calvo, jenž zdůrazňuje, že je třeba rozeznávati, že teoreticky jest právo ratifikovati mezinárodní smlouvy přičítati suverenitě, nikoliv však jako obligace vznikající rozkazem, nýbrž jako právo, jehož výkon spočívá zcela v jeho rukou. Calvo⁸⁷⁾ praví: právo odepřítí ratifikaci smlouvy jest právě tak nepopíratelné, jako právo sjednávatí a uzavíratí mezinárodní smlouvy.

Podobně soudí o právu odmítnouti ratifikaci i Bluntschli. Podpis plnomocníků váže zastoupený stát, je-li dán bezpodmínečně. Výhrada následující ratifikace se však za určitých okolností pokládá za samozřejmou⁸⁸⁾. V poznámce k § 419 podotýká, že otázka tato byla dříve předmětem sporů. Nyní (za časů pisatele, t. j. v druhé polovici XIX. stol.) je již praxe ustálena a sice tak, že učiněna-li výhrada následující ratifikace, tu podepsání plnomocníky neváže stát. Avšak dle okolností lze tuto výhradu jako skutečné mínění podpisujícího zástupce předpokládati a tenkrát působí stejně. Jinak stanoví Bluntschli ve svém „zákoníku“ pouze čestný závazek ratifikovati podepsanou smlouvu, jehož porušení má pak pouze za následek, že styky s dotyčným státem jsou méně přátelské a důvěra v něj je otřesena, ale nelze vykládati odepření ratifikace jako porušení práva, i když plnomocník jednal v mezích své plné moci a instrukcí⁸⁹⁾. Na tomto místě se pak autor zabývá opět názory ostatních spisovatelů a definitivně zavrhuje onen názor, že ratifikace nemůže býti odepřena, nepřekročil-li vyslanec plné moci a daných instrukcí. Bylo naprosto zastaralým názorem a chybným krokem aplikovati na uzavírání mezistátních smluv a jich ratifikaci ustanovení soukromého práva o mandátu. Avšak při velké důležitosti státních poměrů a při skutečné potřebě dáti vyslancům širokou plnou moc, aby opravdu s úspěchem mohli smlouvu sjednati, má výhrada ratifikace ten smysl, aby smlouva mohla býti ještě jednou přezkoušena.

⁸⁶⁾ Fiore, §§ 991, 993.

⁸⁷⁾ Sv. I, str. 716.

⁸⁸⁾ Bluntschli, Rechtsbuch, § 419. Die Unterzeichnung des vereinigten Vertragsprotokolls oder der fertigen Vertragsurkunde durch die bevollmächtigten Gesandten oder Agenten der kontrahierenden Staaten wirkt für die vertretenen Staaten verbindlich, wenn dieselbe ohne Vorbehalt und ohne Bedingung geschehen ist. Der Vorbehalt der nachfolgenden Ratifikation der Staatsgewalt wird aber unter Umständen als selbstverständlich vorausgesetzt.

⁸⁹⁾ Bluntschli, Rechtsbuch, § 420. Die grundlose Verweigerung der Ratifikation kann zwar je nach Umständen als eine Verletzung der schicklichen Rücksichten betrachtet werden, das Vertrauen zu dem verweigerten Staate ernstlich erschüttern und die freundlichen Beziehungen gefährden, aber sie darf selbst dann nicht als ein Rechtsbruch erklärt werden, wenn der unterhandelte Gesandte innerhalb seiner Vollmacht gehandelt und gemäß seinen Instruktionen unterzeichnet hat.

S úsudkem obou předchozích autorů se konformuje též *Twiss*⁹⁰⁾, jenž přímo praví, že zájem země sám o sobě odůvodňuje odmítnutí ratifikace.

Podobně i praktický diplomat *Adair* ospravedlňuje odmítnutí ratifikace. Formy, v nichž jeden stát vyjednává s druhým, vyžadují dle povahy věci samé, že moc jednajících musí býti rozsáhlá a všeobecná. Bývá obvyklým tak je sestaviti i pokud se týče ratifikace, byť i v praxi odmítnutí ratifikace předběžných prací se nikdy nepovažuje za jednání protiprávní ve smyslu mezinárodního práva. Důvod je jasný. Plnomocník, aby dosáhl hodnověrnosti svého pána při vyjednávání, musí býti vybaven plnou mocí k tomu, aby ujednával a schvaloval vše, co by mohl ujednati a schváliti jeho vládce sám, dokonce i zciziti nejlepší část svých území. Avšak výkon této rozsáhlé plné moci jest omezen jeho instrukcemi a stojí pod kontrolou odepření ratifikace (*control of non-ratification*)⁹¹⁾.

*Klüber*⁹²⁾ dokonce přímo tvrdí, že ani ratifikace jedné smluvní strany nezavazuje druhou dáti navzájem také svou. S tímto jeho tvrzením polemizuje shora již citovaný *Martens*⁹³⁾, který soudí, že *Klüber* vyvozuje z ratifikace, která jest jen nutnou rezervou smluvních stran, dokonce právo odmítnouti libovolně ratifikaci a označuje tento postup za nesprávný.

Velmi obšírně pojednává o problému *Lawrence*⁹⁴⁾. Otázka, zdali je stát vázán ratifikovati smlouvu podepsanou plnomocnými zástupci, bývá podrobně probírána teoretiky. Avšak poukaz k praxi zprošťuje ji všech obtíží. Když moc ratifikovati a moc uzavíratí smlouvu jsou vloženy ústavou státu v různé ruce, nemůže býti nejnepatrnějšího morálního nebo legálního závazku pro ratifikaci podepsané smlouvy. Vždyť cizí státy vědí, že musí býti získáno schválení dvou státních funkcionářů pro diplomatickou listinu, než může býti považována za pravoplatnou, a zařídí dle toho svá opatření. Senát Spojených států odepřel již často ratifikovati smlouvy, učiněné mocí výkonnou, nebo k nim přičinil své opravy jako podmínku ratifikace. V roce 1897 na příklad odepřel svůj souhlas smlouvě s Velkou Británií pro podrobení rozhodování budoucích sporů mezi oběma zeměmi; a v roce 1900 uvedl takové opravy, na které nemohla Velká Británie přistoupiti, ve smlouvě o panamském průplavu. Na štěstí byly spory, jež vznikly, uspokojivě uspořádány *Hay—Pauncefoteskou* smlouvou následujícího roku. Když však moc uzavíratí smlouvy a moc ratifikovati jsou propůjčeny jedné a téže osobě, má se za to, že pozůstává nějaký důvod, který opravňuje odmítnutí ratifikace. Když překročili vyjednávači svou pravomoc, když byli oklamáni ohledně některých skutečností, nebo když se okolnosti úplně změnily od té doby, co byla smlouva

⁹⁰⁾ Na str. 375.

⁹¹⁾ *Adair, Mission*, str. 54.

⁹²⁾ *Droit des gens*, § 142.

⁹³⁾ V knize II, kap. II, § 48 not. f. na str. 161.

⁹⁴⁾ *The principles*, part. II, chap. V, section 132, str. 324 a násl.

podepsána⁹⁵⁾, nemůže býti žádné pochyby, že je stát úplně v právu, odmítá-li dáti poslední formální sankci, která uvádí podmínky jeho jednatelů v činnost. Ale moderní praxe jde, jak se zdá, dále a podporuje teorii, že se stranám povoluje lhůta mezi podpisem a ratifikací za tím účelem, aby si záležitost promysly, a když mezitím změní jeden stát svůj úmysl z jakéhokoliv důvodu, může odepřítí doplniti smlouvu ratifikací. Tak se zdráhal král holandský roku 1841 ratifikovati obchodní smlouvu, kterou uzavřel jako velkovévoda luxemburský, z té příčiny, že se přesvědčil od té doby, co ji podepsal, že uškodí obchodu svých podaných⁹⁶⁾, a v roce 1884 nechala Velká Británie padnouti smlouvu, kterou uzavřela r. 1883 s Portugalskem, týkající se ústí Konga; důvody byly ty, že její opatření byla daleka toho uspokojiti obchodníky a jiné bezprostředně dotčené, a že bylo navrženo uspořádati tuto otázku s mnoha jinými na velké mezinárodní konferenci⁹⁷⁾.

Také Michon⁹⁸⁾ uvádí praktický případ z anglické dolní sněmovny. Jest to řeč lorda Palmerstona z 11. dubna 1864, který v debatě prohlásil, že jediným důvodem, pro který může odmítnouti souverain ratifikaci smlouvy podepsané již plnomocníky, kteří jednali na základě svých instrukcí, jest okolnost, že tito jednali proti instrukcím nebo také bez nich⁹⁹⁾.

Velmi přehledně a podrobně sebral zásady mezinár. práva, pokud se týkají Spojených států, Wharton na způsob Digest, uváděje tu různé dokumenty, zákony, výroky soudní, usnesení sněmovny, řeči presidentů, státních sekretářů a pod.¹⁰⁰⁾.

Otázky, může-li stát odmítnouti ratifikaci podepsané smlouvy, dotkl se president Monroe ve spojení se smlouvou se Španělskem r. 1819. „ . . . Může nás uspokojiti, že každá nestranná mysl uznává, že vláda španělská nemá žádné příčiny, aby odmítala ratifikaci smlouvy. Smlouva uzavřená ve shodě s instrukcemi jest závazná ve všech svých podmínkách dle dobré víry (bona fides), skutečného úmyslu a mínění stran. Každá strana je vázána ji ratifikovati. Kdyby toho jedna opominula bez souhlasu druhé, nebylo by pak již žádných pravidel vhodných k takovému jednání mezi národy. Tímto postupem způsobila španělská vláda Spojeným státům novou a velmi vážnou urážku. Bylo stanoveno vyslati ministra, který by žádal od naší vlády vysvětlení. Proč ale nebyla žádána v čase vytčeném pro ratifikaci? Míni snad zahájiti nová vyjednávání ohledně některého článku smlouvy? Kdyby tomu tak bylo, k jakým důsledkům by to vedlo? V jaké době a jakým

⁹⁵⁾ T. zv. *clausula rebus sic stantibus*.

⁹⁶⁾ Twiss, vol. I, § 251.

⁹⁷⁾ Srovnej řeč Mr. Gladstonea v dolní sněmovně 12. března 1885; viz Hansard, *Parliamentary debates*, 3^d Series, vol. CCXCV, p. 975.

⁹⁸⁾ *Introductio*, str. 5.

⁹⁹⁾ Hansard, vol. CLXXIV, p. 787.

¹⁰⁰⁾ Francis Wharton: *A Digest of the international law of the United States*, ve 3 svazcích; vol. II, chap. VI, §§ 131, 131 a.

způsobem by nové jednání skončilo? Tímto jednáním přivedilo Španělsko takový poměr mezi oběma státy, který ospravedlňuje některá opatření se strany Spojených států, jež diktuje velikost urážky a vlastní ohled na práva a zájmy národa¹⁰¹⁾“. Téhož předmětu se dotkl v jiné souvislosti: „Odmítnutí ratifikace druhé smlouvy ve vymíněném čase, a pak, poslání ministra, který má žádati nové podmínky, od nichž měla záviseti sankce madridské vlády, aniž však běže za ně zodpovědnost, to byla událost, ku které neznám žádné paralely¹⁰²⁾“.

Omezení hlavy státu ústavními předpisy.

Nauka o ratifikaci doznala valných modifikací ve státním zřízení konstitučním. Vznikla zde předně otázka, které státní orgány jsou oprávněny uzavíratí za stát smlouvy a pokud až zavazují a opravňují tyto orgány smlouvami zastoupený stát jako právní subjekt. Paralelně s touto otázkou se vynořila a ve sporu na to zahájeném postupovala i otázka, zda ratifikace ve smyslu teorie Wurm-Wildmanovy tvoří i nadále uzávěr, perfekci smlouvy, zda i nadále zakládá mezinárodní obligaci.

Předmětem sporů byly hlavně ony ústavy, které nejdříve opravňovaly nejvyšší orgán státní stát mezinárodně zastupovati a smlouvy uzavíratí a pak nařizovaly, že k platnosti smluv nebo prováděcích norem určitého obsahu je třeba schválení zákonodárných sborů¹⁰³⁾.

Vyvinulo se zde několik teorií:

1. T. zv. teorie Gneist-Labandova¹⁰⁴⁾ čili teorie nepodmínečné mezinárodní materiální účinnosti učí: Hlava státu jest neomezeně legitimována stát vůči jiným státům zastupovati a z vlastního práva smlouvy s mezinárodní závazností a platností uzavíratí. Stalo-li se tak, jest smlouva, ať s obsahem již jakýmkoliv, mezinárodně, t. j. vůči druhému kontrahentu, formálně platná a materiálně účinná a stát neodvolatelně zavázán. Proti tomu však v případech, kdy podle ústavy jest vzhledem k smluvnímu obsahu nutna součinnost zákonodárných sborů toho kterého státu, jest smlouva jen tehdy vnitrostátně, t. j. vůči vrchnosti a státním příslušníkům, platná, bylo-li schválení zákonodárných sborů skutečně dáno. Toto schválení nevztahuje se na smlouvu

¹⁰¹⁾ Z třetího poselství presidenta Monroe v roce 1819.

¹⁰²⁾ Řeč presidenta Monroe z 26. května 1820. Viz Gallatin, vol. II, str. 140.

¹⁰³⁾ I ústavní listina naše stanoví v § 64, č. 1, vypočítávajícím funkce prezidentovy:

1. Zastupuje stát na venek. Sjednává a ratifikuje mezinárodní smlouvy. Smlouvy obchodní, dále smlouvy, ze kterých pro stát nebo občany plynou jakákoliv břemena majetková nebo osobní, zejména i vojenská, jakož i smlouvy, jimiž se mění státní území, potřebují souhlasu N. S. Pokud jde o změny státního území, souhlas N. S. se dává formou ústavního zákona (čl. I. uvoz. zákona k úst. listině).

¹⁰⁴⁾ Gneist u Meiera, str. 339 a násl. Laband, II. vyd., I, str. 634 a násl.

jako takovou, nýbrž na výkon její, na provedení smlouvy. I když však stát vůči svému protikontrahentovi se zavázal, čili když smlouva je mezinárodně platná a účinná, jsou přece zákonodárné sbory ve svých rozhodnutích zcela neomezené; mohou z důvodů právních nebo politických souhlas odepřít a smlouva stává se nevykonatelnou, vnitrostátně bezúčinnou; na venek, t. j. mezinárodně, však zůstává i nadále perfektní a stát zůstává i nadále vázán.

Teorie tato jest zrcadlem, v němž zračí se právní poměry anglické¹⁰⁵⁾ a Gneist, vykládaje čl. 48 pruské úst. listiny, dokazuje, že these této teorie jsou původu anglického, že přešly do ústav kontinentálních a i ústavy pruské, jež převzala je z čl. 68. ústavy belgické.

Laband dospívá k témuž závěru při výkladu čl. 11. říšské ústavy německé, jež v 1. odst. tohoto článku zmocňuje povšechně císaře k mezinárodnímu zastupování říše a k uzavírání smluv s cizími státy, v odst. 3. pak požaduje k uzavření smluv s cizími státy, jichž obsah vztahuje se na předměty, náležející do oboru říšského zákonodárství, souhlas spolkové rady a k jich platnosti schválení říšského sněmu.

Učení toto se však v teorii neosvědčilo. Vystala proti němu celá řada státovědců se svými argumenty. Tak E. Meier¹⁰⁶⁾ vytýká této teorii, že vzniká zde „ein unlösbarer Widerspruch zwischen den vertragmäßigen Staatspflichten nach außen und der verfassungsmäßig beschränkten Verfügungsgewalt des Staatsoberhauptes im Innern“. Nedostatek parlamentního souhlasu k mezinárodním smlouvám má za důsledek nejen nevykonatelnost obsahu smluvního, ale i neplatnost (Nichtigkeit) celé smlouvy. Souhlas parlamentu vztahuje se tedy nejen na výkon smlouvy, nýbrž na smlouvu jako takovou¹⁰⁷⁾. — Meier postavil sám vlastní teorii o platnosti a účinnosti mezinárodních smluv a bude k ní jakož i k důsledkům, pro ratifikaci z ní vyplývajícím, přihlédnuto podrobněji doleji (viz níže str. 183).

Gierke praví¹⁰⁸⁾: K uzavření smluv, jichž obsah dotýká se věcí, jež náleží do oboru zákonodárné moci, má býti sám panovník legitimován. Požaduje-li ale čl. 11. souhlas spolkové rady, jest

¹⁰⁵⁾ Blackstone, I, str. 256: „It is also the king's prerogative to make treaties, leagues and alliances with foreign states and princes. For it is by the laws of nations essential to the goodness of a leagues, that it be made by the sovereign power; and then it is binding upon the whole community: and in England the sovereign power, quoad hoc, is vested in the person of the king. Whatever contracts therefore he engages in, no other power in the kingdom can legally, delay, resist or annul.“ — V Anglii není, jak známo, psané ústavy a všeobecně jest tam uznána zásada, že hlava státu tento na venek zastupuje a ratifikací smluv zavazuje a že parlament, kde jeho součinnost jeví se býti nutnou, výkon smluv odepřením souhlasu může zameziti.

¹⁰⁶⁾ Na str. VIII předmluvy.

¹⁰⁷⁾ Str. 110.

¹⁰⁸⁾ Str. 231.

tím co nejjasněji řečeno, že tento předchozí souhlas jest podmínkou mezinárodní legitimace panovníkovy.

Leoni¹⁰⁹⁾ stejně jako Jellinek¹⁰⁹⁾ dokazují nemožnost Gneist-Labandovy teorie z hlediska logicky-juristického.

Svůj první argument běže Leoni, jak praví, „aus der rechtlichen Natur des Staates“. Každý stát skládá se ze dvou elementů: z lidu a státních orgánů. Oba tvoří společně stát a spojují se v jednotný celek. Jak je ale myslitelné, že převzatá povinnost existuje na venek a nezavazuje lid? Tvrzení, že kontrahující orgánové jsou vázáni, lid však nikoliv, neznámá nic jiného, než že celek je zavázán členové jeho však nikoliv. Nebyla by tím porušena jednota státu? Poněvadž jednota státní moci spočívá v tom, že v každé státní funkci jeví se život a vůle celku a poněvadž je tedy jen jedna vůle, vůle státu, jest tato vůle buď zavázána anebo není zavázána; nemůže ale býti obojí najednou a nemůže proto stát býti současně (na venek) zavázán, dovnitř však nikoliv. Existuje-li jen jedna vůle státu, jest rozpor ve státní vůli právně nemožný. Jeden orgán doplňuje jiný orgán a musí ve svém obvodu vykonat to, co v obvodu jiného orgánu v předepsané formě jako vůle státu bylo prohlášeno.“

Dle Jellinka nemůže stát býti zavázán in abstracto, nýbrž pouze tak, že jej zavazuje určitý orgán; tento orgán budiž orgánem zavazujícím, orgánem nejvyšším — t. j. hlava státu. Zavazuje-li hlava státu tento stát smlouvou, může jí vázati všechny ostatní státní orgány a ovšem i sbory zákonodárné — parlament, jenž jest pak povinen dáti souhlas k uzavření smlouvy; nelze tedy říci, že existuje vedle mezinárodní platnosti smlouvy ještě i vnitrostátní výkon její.

Unger¹¹⁰⁾: Postrádá-li ratifikovaná smlouva souhlasu parlamentu, jest nulitní a proto všestranně nezávazná; neboť logickým a nutným důsledkem neplatnosti její jest úplná a všestranná neúčinnost. Taková smlouva jest neplatná a nezávazná nejen vnitrostátně, ale i ve vztahu mezinárodním. „Die Gültigkeit läßt sich nicht spalten; ein Vertrag kann nicht nach Außen gültig und nach Innen ungültig sein.“ (Viz též níže str. 185)

Stejně s Leonim ztotožňuje Seligmann¹¹¹⁾ státní orgány se státem; vůle a činnost jejich je vůlí a činností státu; i rozhodnutí parlamentu jako státního orgánu je státní vůlí stejně jako jest jí i prohlášení hlavy státu, jež přejímá povinnosti. Odepře-li parlament souhlas ke smlouvě, vzniká zde rozpor ve státní vůli; neboť převzítí a uznati povinnosti, zároveň ale míti možnost říci: „nechci plnit“, znamená porušení práva. Právo nemůže stanoviti, že kdokoliv, tedy i stát může se dopustiti bezpráví. Není žádného právního bezpráví. Jest to *contradictio in adiecto*. Poněvadž orgány státu jsou produkty práva a jsou právem povolány tvořiti státní

¹⁰⁹⁾ Leoni, str. 498 a násled. — Jellinek, Gesetz, str. 347 a násled.

¹¹⁰⁾ Str. 355.

¹¹¹⁾ Str. 67 a násled.

vůli a poněvadž vůle zástupcova je orgánní vůlí jen potud, pokud to právo stanoví, nemůže se stát svými orgány dopustiti deliktu a jednati proti právu. Nelze mysliti, aby ústava dovolovala legislativě, již na jedné straně povolává ke tvoření státní vůle, na druhé straně povinnosti státu ignorovati a plnění jejich znemožňovati. A to tím méně, poněvadž je to jeden a týž právní řád, jenž tento rozpor mezi prohlášením hlavy státu a parlamentu ustanovuje. „Wenn ein Komparativ des Begriffes Unmöglichkeit gedacht werden könnte, so würde er darin zu finden sein, daß eine und dieselbe Verfassung zuerst die Entstehung jener staatlichen Pflicht kraft ihres eigenen Willens anordnet und sodann es ermöglicht und gestattet, daß das verpflichtete Rechts subjekt einen auf Nichterfüllung gerichteten Willen bildet und betätigt.“

Teorie Labandova je dle Seligmanna logicko-juristickou nemožností; není snad nějakým tvrzením nebo negací jiného tvrzení, nýbrž „eine Dissonanz in der orchestralen Instrumentation der Darstellung“. Neboť stát jest buď zavázán k nějakému plnění a nikdo nesmí pak plnění toto znemožniti, anebo stát není zavázán, pak ale orgány, příslušné k plnění, a jen ony mají právo výkon smlouvy zameziti.

Pro ratifikaci samotnou nestala se teorie Gneist-Labandova nikterak nebezpečnou; dovolujeť spatřovati v ratifikaci i nadále uzávěr smlouvy s neomezenou mezinárodní účinností.

2. T. zv. teorie Meierova setrvává při tom, že panovník je všeobecně oprávněn k samostatnému uzavírání smluv; v případech však, kdy mluví se o součinnosti zastupitelských sborů, odstraňuje tato teorie rozdíl mezi uzávěrem a výkonem smlouvy a tvrdí, že parlament jest činným nikoliv teprve při výkonu, nýbrž již při uzávěru smlouvy. Parlamentní schválení jest smluvním prohlášením a podmínkou výkonnosti smlouvy zároveň. Důsledkem nedostatku parlamentního souhlasu jest nejen vnitrostátní bezúčinnost, ale i mezistátní nullum; parlament má býti bezprostředně účasten při uzávěru smlouvy¹¹²⁾.

Poněvadž parlamentní souhlas vztahuje se na smlouvu jako takovou (viz výše str. 181), nemůže nastat konflikt mezi státní smlouvou a zákonem¹¹³⁾. — Meier však nezavrhne teorii Gneist-Labandovu úplně; připouští dvojí interpretaci čl. 48. úst. list. pruské. Za normální interpretaci považuje tu, která tvrdí identitu uzávěru a výkonu smlouvy a přímý vliv parlamentu na uzávěr její, výklad Gneistův pak připouští pro určité případy smluv¹¹⁴⁾.

¹¹²⁾ Meier, str. 27, 218 a násl.

¹¹³⁾ Meier, str. 110.

¹¹⁴⁾ Tak v Anglii a Spoj. státech je učení Gneistovo prakticky používáné; rozdíl vykonatelnosti a závaznosti, jest prý nutný v Prusku, kde nejsou sice komory příslušné k uzávěru smlouvy, ale předmět smlouvy náleží do oboru moci zákonodárné. I při mírových smlouvách, má-li dle nich nastati změna státního území, nebo má býti udělena vzájemě amnestie občanům, jest dle Meiera možno, že se platnost smlouvy štěpí na mezinárodní a vnitrostátní. (Str. 238 a násl.)

Silně trpí touto teorií ovšem ratifikace; znamená-li ratifikace schválení či potvrzení zmocněneckých úmluv hlavou státu, nelze říci, že se jí, t. j. ratifikací, uzavírá smlouva, poněvadž právě právo toto jest odňato panovníkovi a dáno zákonodárným sborům; a dále, subjektem ratifikaci udělujícím jest parlament a nikoliv hlava státu, jak to také mnohé francouzské ústavy výslovně přiznaly¹¹⁵⁾.

3. Teorie nedostatku iuristického charakteru státních smluv čili t. zv. teorie Zornova, která tvrdí: „Státní smlouva nezasahuje do sféry práva, nýbrž je součástíou morálky a vede proto k nesprávnostem označení „smlouva“¹¹⁶⁾“. Státní smlouvy postrádají právníckého charakteru a to jednak proto, že nejde zde o rozkazy státu vůči státním příslušníkům, nýbrž jen o úmluvy mezi státy, jednak proto, že takovéto úmluvy samy jsou daleky „von einem Zwangschutze rechtlicher Art“. Právo je přece „komplex imperativů, jež stát řídí za své příslušníky a donucením tyto imperativy chrání“¹¹⁷⁾.

Právem stává se státní smlouva teprve státním imperativem, na státní příslušníky, aby obsah smlouvy dodržovali. Tímto imperativem jest ratifikace: „Dasjenige, was den Vertrag zum Recht macht, ist die Ratifikation. Sie ist der Imperativ an die Staatsangehörigen, den Vertrag zu beobachten“¹¹⁸⁾. Ratifikace u smluv je totéž co sankce u zákonů nebo nařízení: „Was bei den gewöhnlichen Gesetzen und Verordnungen die Sanktion ist, das ist bei denjenigen Gesetzen und Verordnungen, welche ihren Inhalt aus einem mit einem fremden Staate abgeschlossenen Staatsvertrage entnehmen, die Ratifikation . . .“¹¹⁹⁾.

V této identifikaci ratifikace se sankcí vrcholí vývody Zornovy. Východiskem je Zornovi zásada, že donucení je charakteristikou práva vůbec; normy, jimž nedostává se tohoto znaku, nejsou normami právními. Příkladem takových norem je „právo“ mezinárodní¹²⁰⁾, lépe řečeno souhrn norem mezinárodních. Tyto normy jsou vnějším právem státním. Státní smlouva je na venek irrelevantní, je platná a účinná jen vnitrostátně¹²¹⁾.

Imperativem (jak svrchu, již připomenuto) stává se smlouva právem teprve tehdy, proběhl-li tento rozkaz všemi stadiemi, předepsanými pro vnitrostátní tvorbu práva¹²²⁾. Formou této tvorby je buď zákon nebo nařízení, a může proto smlouva býti povýšena

¹¹⁵⁾ Wegmann, str. 64. — Tak na př.: Ústava z 14. září 1791, čl. 1., Nr. 12: Il appartient au Corps Legislatif de ratifier les traités de paix, d'alliance et de commerce. Stejně i ústava z 17. června 1793 a 22. srpna 1795.

¹¹⁶⁾ Zorn, Das Staatsrecht II, str. 421 a násl.

¹¹⁷⁾ Zorn, Abhandlung, str. 6.

¹¹⁸⁾ Abhandlung, str. 36.

¹¹⁹⁾ Staatsrecht II, str. 429.

¹²⁰⁾ Abhandlung, str. 6 a 8.

¹²¹⁾ Tamtéž, str. 13. Tím chtěl Zorn odstraniti konflikt mezi mezistátní a vnitrostátní platností smlouvy, do něž upadla teorie Gneist-Labandova.

¹²²⁾ Tamtéž, str. 11.

na právo buď tímto, anebo oním¹²³⁾. Poněvadž ale ratifikace = sankce, jest předchozí souhlas parlamentu nutným požadavkem: ratifikace bez parlamentního souhlasu byla by „rechtswidrig und darum ungültig“. Před udělením parlamentního vota volní prohlášení státu prostě neexistuje; zastupitelské sbory jsou v tomto smyslu účastny při uzavěru smlouvy, jsou spolukontrahenty. Potud kostra Zornovy teorie.

Zdá se však, že nauka jeho, ztotožňující ratifikaci se sankcí, nepodřívá nikterak význam ratifikace, kdyžť sám Zorn rozdíl oběma institucím přiznal tvrdě, že ratifikace je nejen imperativ analogický imperativu — sankci u zákonů, nýbrž i solenní prohlášení vůči druhému kontrahentu, že právní moc smlouvy je naplněna¹²⁴⁾ a kdyžť na jiném místě¹²⁵⁾ říká: V ratifikaci spočívá volní prohlášení státu. O jednotné vůli kontrahentů, požadavků, jež činí smlouvu perfektní, lze jen tehdy mluvit, byla-li ratifikace vzájemně udělena a akceptována: dann ist der Vertrag „abgeschlossen“.

4. Theorie „condicionis iuris“ čili teorie podmíněné mezinárodní účinnosti.

Gneist-Labandově teorii immanentní rozpor mezi mezistátní a vnitrostátní platností mezinárodních smluv nezůstal bez dalších útoků. Vzniká teorie, jež tvrdí, že souhlas zastupitelských sborů ke státním smlouvám má mezinárodní význam, máje povahu právní výminky, na jejímž splnění závisí platnost smlouvy.

Podrobněji pojednal o této nauce Unger¹²⁶⁾. Opřev se o právo soukromé, říká, že i v tomto komplexu norem jsou případy, ve kterých je k platnosti právního jednání třeba souhlasu třetího. Jako příklad uvádí manželství uzavřené nezletilcem, k jehož vůli, má-li býti manželství platné, musí přistoupiti ještě i schvalující vůle otcova resp. poručníkovy. Analogicky používá tohoto případu na poli práva státního a konstruuje platnost mezinárodních smluv následovně: Parlamentní souhlas musí býti dán před ratifikací, t. j. definitivním uzávěrem smlouvy; byla-li smlouva bez předchozího souhlasu ratifikována, jest relativně neplatná; dodatečné parlamentní schválení činí ji však platnou, dodatečný nesouhlas či odepření souhlasu absolutně neplatnou a všestranně nezávaznou, neboť logickým a nutným důsledkem neplatnosti právního jednání jest úplná a všestranná bezúčinnost jeho. Smlouva pak není neplatná jen ve vztahu vnitrostátním, nýbrž i mezinárodním, neboť platnost nelze štěpiti (viz výše str. 182).

Přivrženecem této teorie je také Gorius, jenž vychází z přesvědčení, že ústavními předpisy, jež vyžadují k mezinárodním smlouvám parlamentního souhlasu, měly býti nejen pojištěny práva

¹²³⁾ Str. 23, tamtéž.

¹²⁴⁾ Abhandlung, str. 37.

¹²⁵⁾ Abhandlung, str. 26.

¹²⁶⁾ Str. 349 a násl.

a svobody národní, ale měla jimi býti zároveň omezena i hlava státu ve styku mezinárodním¹²⁷⁾. Smlouvy vyžadují ku své perfekci souhlas spolkové rady. Před souhlasem není smlouvy, jest jen smluvní osnova. Spolková rada musí býti slyšena a musí dát i souhlas před ratifikací, jinak by byla tato irrelevantním aktem. Konsensem rady a ratifikací vzniká formálně platná smlouva. Trvání této platnosti je však suspensivně podmíněno schválením říšského sněmu. Odepře-li říšský sněm své schválení, stává se formálně platná smlouva „invalida“¹²⁸⁾.

S teorií „condicionis iuris“ souhlasí i Pröbst potud, pokud souhlas parlamentu jest condicio resolutiva a nikoliv suspensiva, jak k ní dospěl Gorius. Pröbst interpretuje Goriusa takto¹²⁹⁾: „Smlouva zůstává tak dlouho platnou, až je odepřením souhlasu říšského sněmu invalidována. Nikoliv schválení jest mu (Goriově) podmínkou vzniku platnosti (Gültigwerden), nýbrž neodepření tohoto schválení jest podmínkou trvání platnosti (Gültigbleiben), poněvadž Gorius svoluje k mlčky udělenému schválení říšského sněmu. Gorius tedy pokládá schválení za resolutivní výminku. Připouští však možnost, že úmluva sama může zmiňovati se o schválení jako o výmince výkonu, plnění (Ausführbarkeit) smlouvy a potud tedy má toto schválení účinky výminky odkládací . . .“

Obširněji než jeho předchůdcové hleděl dokázati oprávněnost teorie condicionis iuris Jellinek¹³⁰⁾. Jeho vývody jsou asi tyto: K uzavírání mezinárodních smluv je legitimována výhradně hlava státu (monarcha — president). Orgány, povolane k ústavnímu souhlasu, souhlasí jen s uzavěrem, perfekci smlouvy, nikdy ale nejsou činní při uzavěru samém. Souhlas jejich není smluvním prohlášením; jím jest pouze a jediné slib hlavy státu. Vztahuje-li se obsah smlouvy na předměty, jež náleží do oboru moci zákonodárné, jest jak vnitrostátní, tak i mezistátní platnost smlouvy závislá na schválení zákonodárných sborů; toto schválení jest condicio iuris mezinárodní účinnosti smlouvy. Ohledně parlamentního schválení liší Jellinek dva systémy: dle prvního (anglického) vztahuje se parlamentní kompetence jen na smlouvu prováděcí nebo ke smlouvě zmocňující zákon, dle druhého (belgického) jest předmětem zastupitelského schválení sama smlouva jako taková. Byla-li v prvním případě uzavřena smlouva, aniž byl zajištěn souhlas, jest smlouva, lépe řečeno smluvní ustanovení, jež vyžadují ke svému

¹²⁷⁾ Gorius, str. 768.

¹²⁸⁾ Poněvadž však na jiném místě (str. 538) Gorius opět tvrdí, že „das Gültigbleiben hängt von der Zu- oder Nichtzustimmung des Reichstages ab, welch letztere eine aufschiebende, je nach den Umständen, auch auflösende Bedingung für das Zurrechtbestehen des Vertrages bildet“, nelze přesně stanoviti, co Gorius vlastně pokládá za výminku suspensivní a co za resolutivní, kdyžtž jednou za odkládací výminku považuje schválení (Genehmigung) říšského sněmu, po druhé za tutěž nesouhlas (Nichtzustimmung) jeho.

¹²⁹⁾ Str. 313 a násl.

¹³⁰⁾ Gesetz und Verordnung, str. 341—366.

provedení zákona, relativně podmíněna; odepření schválení činí ji neplatnou.

Byla-li při druhém systému uzavřena smlouva před parlamentním souhlasem, jest rovněž smlouva podmíněně platná, avšak podmíněně suspensivně. Udělení schválení působí retrotraktivně, odepření jeho ničí suspensivně podmíněnou smlouvu¹³¹⁾.

Za teorií *condicionis iuris* stojí i Wheaton praví-li¹³²⁾: „In all these cases, it is, consequently, an implied condition in negotiating with foreign powers, that the treaties concluded by the executive government shall be subject to ratification in the manner proscribed by the fundamental laws of the State“, Fiore¹³³⁾: „Quando la condizione sospensiva della ratifica per parte dei corpi rappresentativi sia stabilita dalla costituzione dello Stato, il trattato, benchè concluso nei limiti del pieno potere ufficiale, non obliherà lo Stato se non quando sia ratificato dai Corpi rappresentativi,“ dále i Pradier-Fodéré¹³⁴⁾ vindikuje pro smlouvu, vyžadující souhlasu „portée conditionnelle“ a označuje ji jako „subordonné . . . à la condition suspensive de l'approbation par le pouvoir législatif“.

Rovněž i Seligmann¹³⁵⁾ připojil se k teorii *condicionis iuris*. Dospívá k těmto resultátům:

Smlouvy uzavřené hlavou státu jsou formálně perfektní nebo existentní a to i tehdy, vyžaduje-li jejich obsah nebo rozkaz dodržovati jej dle ústavy jednoho, více nebo všech smlouvajících států libovolné schválení zákonodárných sborů, a nebylo-li schválení v době ratifikace ještě uděleno. Mezinárodní smlouva má ony materiální účinky, jaké jí hlavy smlouvajících států přikládají; z tohoto pravidla jest výjimka v tom případě, kdy obsah ratifikované již smlouvy nemůže pro smluvní stát potud ploditi povinnosti, pokud právě tento obsah vyžaduje schválení parlamentu, které však nebylo dosud uděleno. Zmíněné povinnosti, jichž účinnost nevznikla pro nedostatek schválení, jsou suspensivně podmíněné. Schválení či parlamentní souhlas jest *condicio iuris* a může se vztahovati jak na celou smlouvu, tak i na jednotlivá prováděcí nařízení. Zda vznikají povinnosti smluvní *condicione existente* či snad později ab nebo *ex tunc*, závisí na úmyslu stran. Nedostatek parlamentního schválení nedotýká se nikterak formální existence smlouvy.

Seligmann liší se od svých předchůdců tedy tím, že dle něho formální platnost smlouvy jest nepodmíněná a že *condicio iuris*

¹³¹⁾ *Condicio iuris* resolutiva však připouští konflikt mezi povinnostmi státu a jeho orgány; neboť buď je stát mezinárodně zavázán, pak ale nesmí žádný z jeho orgánů (ani ne tedy parlament) jednati proti těmto povinnostem, anebo stát není ještě zavázán, pak nemůže parlamentní votum míti význam *condicionis resolutivae deficientis* nebo *existentis*. (Wegmann, str. 80, pozn. 14.)

¹³²⁾ Na str. 365.

¹³³⁾ Str. 273.

¹³⁴⁾ Str. 773.

¹³⁵⁾ Str. 147—206.

suspensiva se vztahuje v určitém rozsahu jen na materiální účinnost smlouvy.

Ratifikace v moři zmítaném těmito zásadami opět neztrácí na své důležitosti jako samostatné instituci. Zde jest nejprve uvědomiti si státoprávní posici, již zaujímá hlava státu. Není pochyby o tom, že panovník je orgánem státu, projevuje vůli za stát, vůli státní, poněvadž, má-li býti zachována jednota státní moci, jest přijati, že každý orgán za stát jednající (hlava státu, parlament atd.) nemá snad svou vlastní vůli vedle vůle státu anebo dokonce nějakou vůli nadstátní, nýbrž že orgánní projev vůle je vůli samého státu. Dle toho kvalifikuje se také zástupčí poměr, v němž ocitá se panovník, uzavíraje za stát jako jeho orgán mezinárodní smlouvy.

Zastoupení přirozené (natürliche Stellvertretung) jest ono, jež dopadá výhradně na osoby fyzické a formuluje se v ten smysl, že jedna osoba jedná za jiného a jest také považována za osobu za jiného jednající, právní účinky však vznikají přímo v osobě zastoupené¹³⁶⁾. Jest dvojí: z mocněné, tehdy, jedná-li někdo za korporaci, jsa vybaven sice plnou mocí, nikoliv však jako orgán její, a nezmocněné tehdy, jedná-li zástupce jako negotiorum gestor, t. j. není vůbec zplnomocněn, anebo jest vybaven sice plnou mocí, ale překročil meze této plné moci¹³⁷⁾. Obojí zastoupení přirozené, zmocněné i nezmocněné, nelze aplikovati na zástupčí poměr hlavy státu ke státu samotnému, zmocněné proto ne, poněvadž hlava státu je orgánem státu a jedná, držíc se mezi plné moci jí dané, nepochybně jako orgán, nezmocněné proto ne, poněvadž negotiorum gestio, jsouc chápána jen jako jednání dodatečně dominem onoho negotia schválené, jest možna pro ty případy, kdy někdo jedná sice za stát, nikoliv ale s vlastností úřední osoby, jako když příkladně někdo jako soukromá osoba, nezmocněn k tomu, získá státu kus území a dominus — panovník tento zisk dodatečně potvrdí; negotiorum gestio nemá však místa, zastupuje-li jiného někdo jako orgán. V tomto případě mluvíme o zastoupení orgánním (organische Stellvertretung); jím rozumíme ono zastoupení, jež dovoluje nejen, aby právní účinky vznikaly přímo v zastoupeném tak, že tento je bezprostředně oprávněn a zavázán, nýbrž také, aby jednání zástupcovy bylo považováno přímo za jednání zastoupeného, tak jako by jednal on sám¹³⁸⁾. Toto zastoupení orgánní hodí se pro poměr orgánu k právnické osobě a tedy i státu. Právnická osoba jako produkt práva nemá způsobilosti ani volní ani způsobilosti k právním jednáním; obojí umožňuje právo tím, že stanoví orgány, předměty a formy tvoření vůle. Právnická osoba má vůli a jedná teprve svými orgány a proto vůle orgánů a jich volní prohlášení jsou prohlášeními právnické osoby. Vůle a volní prohlášení hlavy státu, jako jeho orgánu, jsou vůlí a prohlášeními státu samého.

¹³⁶⁾ Seligmann, str. 157.

¹³⁷⁾ Seligmann, str. 160 a násl.

¹³⁸⁾ Seligmann, str. 158 a násl.

Poněvadž ratifikace, obsahující smluvní vůli contrahentovu, musí obsahovati dle toho i vůli státu a poněvadž hlava státu má stále právo uzavíratí mezinárodní smlouvy, má ratifikace i nadále význam smluvního prohlášení, výměna ratifikací pak uzávěru smlouvy, ovšem *condicione existente* platné, *condicione deficiente* neplatné¹³⁹⁾.

Gorius¹⁴⁰⁾ poukázal na to, že státní vůle uskutečňuje se — jak vytvořil to mezinárodní obyčej — jen tehdy, jsou-li splněny všechny podmínky, jež ústava požaduje (parlamentní souhlas). Neplnění jich má za následek nejen vnitrostátní nevykonatelnost smlouvy, ale tato trpí i nedostatkem ve vztahu mezinárodním; poněvadž pak lišiti jest u každého právního jednání formální stránku od stránky materiální a poněvadž ratifikace jest to, jež činí smlouvu formálně platnou, nezbyvá než doznati, že nedostatek splnění požadovaných podmínek brzdí materiální stránku smlouvy, její obsahovou účinnost¹⁴¹⁾. Splnění požadovaných podmínek není *condicio facti*, tak totiž, že by byly stanoveny libovolně stranami samými, nýbrž *condicio iuris*, t. j. jsou stanoveny samým právním řádem. Tato *condicio iuris* jest *suspensiva*, nikoliv *resolutiva*, ježto stát nemůže býti jedním orgánem zavázán a druhým pak prohlásiti svoji nevělu k této závaznosti; současně chtíti a nechťiti jest nemožné¹⁴²⁾. Výměna ratifikací tedy znamená platný uzávěr mezinárodní smlouvy, její účinnost však závisí na splnění všech smluvním prohlášením připojených *condiciones iuris*.

5. V době nejnovější vznikla nová teorie o souhlasu parlamentu, nutného ku platnosti mezinárodních smluv, t. zv. teorie Anzilottiho¹⁴³⁾. Hlavním rysem jejím jest, že prohlášení smluvní vůle hlavy státu bez ústavní součinnosti parlamentu není sice prohlášením vůle státní, není však věci protikontraheutovou zkoumati, zda byly splněny při prohlašování vůle druhého státu všechny ústavní podmínky. Zvyk mezinárodního práva vyžaduje, aby protikontrahent spatřoval v listinách, vydaných mu státem druhým, vůli státní; nebyly-li splněny ústavní podmínky, porušuje sice vydavatel oněch listin mezinárodní právo, smlouva však právoplatně vznikla.

*

Po těchto ukázkách teorií budiž dovoleno podati stručně ústavní předpisy některých států, pokud se týkají ratifikace mezinárodních smluv a doplniti tak hořejší výklad a již uvedené ukázky ústav.

Ustanovení americké ústavy nám podává Wheaton¹⁴⁴⁾. Ústava každého státu určuje, v rukou koho spočívá moc ratifiko-

¹³⁹⁾ Wegmann, str. 75 a 85.

¹⁴⁰⁾ Gorius, str. 768.

¹⁴¹⁾ Wegmann, str. 91.

¹⁴²⁾ Wegmann, str. 92.

¹⁴³⁾ Viz u Bittnera, str. 82.

¹⁴⁴⁾ Elements III, chap. II, str. 365 a násl.

vati sjednané a uzavřené smlouvy s cizími mocnostmi tak, aby se staly závaznými pro národ. V absolutních monarchiích jest to prerogativou panovníka samotného potvrzovati jednání svého zplnomocněnce konečnou sankcí. V některých konstitučních monarchiích bývá k tomu požadován též souhlas zákonodárného sboru v určitých případech. V některých republikách, jako je to ve Spojených státech, je nutno, aby Senát zmocnil¹⁴⁵⁾ státní moc výkonnou k zaručení národní věrnosti v té formě. Ve všech těch případech jest ve vyjednávání s cizími mocnostmi obsažena podmínka, že smlouvy uzavřené mocí výkonnou budou podrobeny ratifikaci způsobem, jež předepisují základní zákony státu.

Co se týče bývalé monarchie rakousko-uherské, tu dle § 11. lit. a.) základního zákona o zastupitelstvu říšském ze dne 21. prosince 1867, č. 141 ř. z. a dle čl. 5. a 6. základního zákona státního o moci výkonné ze dne 21. prosince 1867, č. 145 ř. z. příslušelo císaři právo vypovídati válku a ujednávatí mír, jakož i sjednávatí státní smlouvy politické bez omezení. Naproti tomu k ujednání smluv obchodních jakož i takových, jimiž se ukládají břemena celé říši nebo její části, nebo jimiž se státní občané zavazují, nebo jimiž se mění území království a zemí na říšské radě zastoupených, jest třeba svolení říšské rady¹⁴⁶⁾. Pokud se týče otázky, zda na tomto přivolení závisí platnost dotčené smlouvy mezinárodní neb toliko účinnost její v ohledu státoprávním, vyslovuje Pražák¹⁴⁷⁾ svůj náhled v ten smysl, že vskutku platnost smlouvy též jakožto smlouvy mezinárodní zmíněnou náležitostí je podmíněna.

V ústavách států monarchických bývá stanoveno jako samozřejmé právo hlavy státu uzavřítí smlouvu tajnou. Ratifikace jest pak nezbytně nutnou v případě tajné smlouvy sjednané plnomocníky, jak praví Lomonaco, poukazuje při tom na čl. 5. italské ústavy¹⁴⁸⁾. Ten stanoví povinnost krále podati sněmovně zprávu o sjednaných mírových, spojeneckých, obchodních a jiných smlouvách, jakmile toho zájem a bezpečnost státu dovolují. Zároveň přináší tento článek omezení krále při uzavírání smluv, kterými se zatěžuje stát finančně nebo se jimi mění jeho území. V těchto případech je třeba dodatečného souhlasu parlamentu¹⁴⁹⁾.

Jest zajímavo, že i v republikánské ústavě francouzské

¹⁴⁵⁾ Dle čl. II, § 2 jest k podobnému usnesení zapotřebí $\frac{2}{3}$ většiny přítomných senátorů.

¹⁴⁶⁾ Čl. 6, odst. 2. zák. č. 145/1867 ř. z.: „Zur Giltigkeit der ... Verträge ... ist die Zustimmung des Reichsrathes erforderlich.“

¹⁴⁷⁾ Díl II, § 108, pozn. 9. — Díl III, § 167, str. 8.

¹⁴⁸⁾ Art. 5 dello statuto fondamentale: Il Re fa i trattati di pace, d'alleanza, di commercio ed altri, dandone notizia alle camere tosto che l'interesse e la sicurezza dello stato il permettano, ed unendovi le comunicazioni opportune. I trattati che importassero un onere alle finanze, o variazione di territorio dello Stato, non avranno effetto se non dopo ottenuto l'assenso delle camere.

¹⁴⁹⁾ Lomonaco, str. 509 a násl.

nalézáme ustanovení, že prezident sjednává a ratifikuje státní smlouvy a že sdělí jejich obsah komorám, jakmile to zájem státní a bezpečnost státu dovolí. Platnosti však nabudou smlouvy, jež se týkají války a míru, obchodu, státních financí, osoby a majetku francouzského státního občana v cizině, teprve přijetím oběma sněmovnami¹⁵⁰⁾. Ovšem smlouvy, které nevyžadují schválení parlamentu, může prezident chovati v tajnosti, zejména smlouvy vojenské¹⁵¹⁾.

Ve Švýcarech spadají spolky a smlouvy s cizinou do kompetence spolkového shromáždění. Spolková rada bdí nad zájmy země na venek, jako jsou jmenovitě její mezinárodní styky, a pečuje vůbec o zevnější záležitosti¹⁵²⁾.

S ohledem na omezení hlavy státu pojednává o uzavírání a ratifikaci mezistátních smluv Liszt¹⁵³⁾, dle něhož uzavření státní smlouvy stane se projevem vůle hlavy státu nebo zástupců od ní přímo neb nepřímo zmocněných. Praxe však vedla k tomu, že nehledě k zvláštním případům vyžaduje se ku právně účinnému uzavření všech státních smluv výslovného a ve zvláštní formě bezprostředně daného prohlášení hlavy státu — ratifikace. Proto protokolované a podepsané úmluvy zmocněnců států, jež spolu vyjednávají, dosahují dle práva mezinárodního závazné moci teprve, když je schválí nebo ratifikuje státní hlava. Uzavření smlouvy děje se pravidelně vzájemnou výměnou listin ratifikačních. Ratifikací stává se smlouva závaznou dle práva mezinárodního. Ústavněprávní ustanovení, která vyžadují souhlasu činitelů zákonodárných, mají význam právní jen tak dalece, pokud obsahují omezení mezinárodního práva zastupovacího. V tomto případě jest nutným onen souhlas, aby smlouva nabyla platnosti v poměru mezinárodním.

III. Prameny a literatura.

- Adair Sir Rob.: Historical memoir of a mission to the court of Vienna in 1806. London 1844.
- Amari Giuseppe Carnazza: Elementi di Diritto internazionale. Milano 1875.
- Barbeyrac Jean: Histoire des anciens traités depuis les temps les plus reculés jusqu'à l'empereur Charlemagne. Amsterdam 1739.
- Berner: Staatenverträge. V Bluntschliově Deutsches Staatswörterbuch, sv. IX, str. 630—649. Stuttgart u. Leipzig 1865.
- Bittner Ludwig: Die Lehre von den völkerrechtlichen Vertragsurkunden. Stuttgart 1924.
- Blackstone: Commentaries on the laws of England. Oxford 1768.
- Blaine J. G.: Twenty years of Congress. 1884.

¹⁵⁰⁾ Čl. 8. ústav. zák. ze dne 16. července 1875.

¹⁵¹⁾ Čaha v Časopise pro práv. a st. vědu I, 245.

¹⁵²⁾ § 85, bod 5. úst.; § 102, bod 8. — Čaha n. u. m.

¹⁵³⁾ V §§ 11 a 12.

- Bluntschli Johann Kaspar: Das moderne Völkerrecht der zivilisierten Staaten als Rechtsbuch dargestellt. Nördlingen 1868.
— Deutsches Staatswörterbuch. Stuttgart und Leipzig 1865.
- Bynkershoek Cornelii van: *Questionum iuris publici libri duo.* 1737.
- Caha Jan: Úřad presidenta republiky. Časopis pro právní a státní vědu, I, 230. Brno 1918.
- Calvo Carlos: *Le droit international théorique et pratique.* (I. vydání španělsky.) Paris 1868.
- Cox Homersham: *The institutions of the english goverment.* 1863.
- Čáda František: *Nova et vetera.* Všeřd V, 128. Praha 1924.
- Despagnet Francois: *Cours de droit international public.* Paris 1894.
- Fiore Pasquale: *Trattato di Diritto internazionale publico.* 1865.
Francouzský překlad Ch. Antoine, 2. vyd. 1885.
- Gallatin A.: *The Works of...*, ed. H. Adams. Philadelphia 1879.
- Gareis Karl: *Institutionen des Völkerrechtes.* Siessen 1888.
- Geffcken viz Heffter.
- Gentilis Albericus: *De iure belli ac pacis libri tres.* 1612.
- Gierke O.: *Beurteilung des Labandschen Staatsrechtes.* Grünhuts Zeitschrift für's Privat- u. öff. Recht, VI. Wien 1879.
- Gneist: *Gutachten über die Auslegung des Art. 48 der preußischen Verfassungsurkunde.* Abgedruckt bei E. Meier: *Über den Abschluß von Staatsverträgen (viz totěž).*
- Gorius: *Das Vertragsrecht des Deutschen Reiches.* In Hirths Annalen. 1874.
- Grotius Hugo: *De iure belli ac pacis.* Paris 1625.
- Hansard: *Parliamentary debates.* London.
- Hatschek Julius: *Wörterbuch des Völkerrechtes und der Diplomatie.* (Begonnen von Jul. Hatschek, fortgesetzt u. hergestellt von Karl Strupp.) Berlin und Leipzig 1922.
- Heffter Aug. Wilhelm: *Das europäische Völkerrecht der Gegenwart.* Berlin 1844. 7. vyd. zpracoval F. Heinrich Geffcken. Berlin 1882.
- Heilborn: *Das System des Völkerrechtes.* 1896.
- Holland: *European Concert in the Eastern Question.* 1841.
- Holzendorf Franz von: *Handbuch des Völkerrechtes.* Berlin 1885—1889.
- Chour Jan: *Mezinárodní právo v míru i ve válce. Za vzděláním,* sv. 27—28. Praha 1919.
- Jellinek Georg: *Die rechtl. Natur der Staatenverträge.* Wien 1880.
— *Gesetz und Verordnung.* 1887.
- Kallab Jaroslav: *Příručka k přednáškám o právu mezinárodním.*
Sv. I. *Obecné zásady a právo platné v míru.* V Brně 1924.
— *O smlouvách mírových.* V Brně 1920.
- Klüber Johann Ludwig: *Droit des gens modernes de l'Europe.* Stuttgart 1819. Něm. vyd.: *Europäisches Völkerrecht.* 1821 a 1851. Schaffhausen.

- Laband Paul: Das Staatsrecht des deutschen Reiches. 3. vyd. Freiburg i. B. und Leipzig 1895.
- Lawrence Thomas Joseph: The principles of international Law. New York 1895. (6. vyd. 1910.)
- Leibnitz: Codex iuris gentium diplomaticus. Hanover 1693.
- Leoni: Ein Beitrag zur Lehre von der Gültigkeit der Staatsverträge in den Verfassungsstaaten. Archiv für öff. Recht, I. 1886.
- Liszt Franz von: Das Völkerrecht, systematisch dargestellt. 1898, 6 vyd. Berlin 1918. Český překlad dra Radila ve Světové knihovně, 903—904 (dle 5. vyd. 1907).
- Lomonaco Giovanni: Trattato di Diritto internazionale publico. Napoli 1905.
- Martens Georges-Frédéric de: Précis du droit des gens moderne de l'Europe. 1789. Nouvelle ed. par Vergé. Paris 1858.
- Meier Ernst: Abschluß von Staatsverträgen. Leipzig 1874.
- Michon Louis: Les traités internationaux devant les chambres. Paris 1901.
- Monroe, president: Third Annual Message. 1819.
- Neumann Leopold von: Grundriß des heutigen europäischen Völkerrechtes. (3. vyd.) Wien 1885.
- Opočenský Jan: Ratifikační formule československá. Zahraniční politika III. (V.), 809, 876. Praha 1924.
- Oppenheim Heinrich Bernhard: System des Völkerrechtes. 1845. (2. vyd.) Stuttgart und Leipzig 1867.
- Oppenheim Lassa Francis: International Law. 1905—1906. České vyd. za redakce prof. dra Jaroslava Kallaba v Praze 1924.
- Pradier-Fodéré P.: Traité de Droit international public. 1885—1906.
- Pražák Jiří: Rakouské právo ústavní. Praha 1902.
- Prestele: Die Lehre vom Abschluß völkerrechtlicher Verträge durch das Deutsche Reich und die Einzelstaaten des Reiches. Münchener Inaugural-Dissertation. 1882.
- Pröbst: Der Abschluß völkerr. Verträge durch das Reich und dessen Einzelstaaten. In Hirts Annalen. 1882.
- Pufendorf Samuel von: De iure naturae et gentium libri octo. Lund 1672.
- Rivier Alphonse: Principes du droit des gens. Paris 1896.
- Rossi P.: Cours de droit constitutionnel. Paris 1857.
- Schmalz Theodor: Europäisches Völkerrecht. Berlin 1817.
- Seligmann Ernst: Abschluß und Wirksamkeit der Staatsverträge. Freiburg i. B. 1890.
- Seuffert: Die Lehre von der Ratihabition der Rechtsgeschäfte. 1868.
- Stieber Miloslav: České státní smlouvy. Sborník věd právních a státních. Praha 1910.
- Strupp viz Hatschek.
- Twiss Travers: Law of Nations, rights and duties in peace. 1861.

- Unger Josef: Über die Gültigkeit von Staatsverträgen. Grünhuts Zeitschrift für's Privat- u. öffentl. Recht, VI. Wien 1879.
- Vattel Emer de: Le droit des gens ou Principes de la loi naturelle. Neufchâtel 1758.
- Vergé M. Ch.: Bibliographie raisonnée du droit des gens, classée par ordre de matières. Apendix chez Martens: Précis. Paris 1858.
- Vochoč Vladimír: Mírové smlouvy 1919—1920. Obč. knih. 56. Praha 1924.
- Washington G.: The Writings of, ed. J. Sparks. New York 1847—1848.
- Special Message (presid.) on Jay's treaty. 1796.
- Wegmann Friedrich: Die Ratifikation von Staatsverträgen. Berlin 1892.
- Weyr František: Soustava čs. práva státního. Praha 1924.
- Soudobý zápas o nové mezinárodní právo. V Brně 1919.
- Wharton Francis: A Digest of the international Law of the Unites States. 1886. (2. vyd.) Washington 1887.
- Wheaton Henry: Elements of international Law. London 1836. 5. vyd. red. Phillipson. London 1916.
- Wicquefort V. de: L'ambassadeur et ses fonctions. Amsterdam 1730.
- Wildman Richard: Institutes of International Law. London 1850.
- Wurm: Die Ratifikation von Staatsverträgen. Deutsche Vierteljahrschrift. Stuttgart u. Tübingen 1845.
- Zorn Philipp: Die deutschen Staatsverträge. Eine Abhandlung in der Tübinger Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft. 1880.
- Das Staatsrecht des Deutschen Reiches. Berlin u. Leipzig 1880—1883.
-